

Rosicko-Oslavansko: Krajina ve spirále

J. Kolejka: Rosice-Oslavany Mining Area: Landscape in Spire. Život. Prostr., Vol. 40, No. 4, p. 187 – 194, 2006.

Post-industrial landscapes became typical for many regions of Czech Republic in the last 15 years as results of unsuccessful transition and privatisation of industry (heavy, textile, glass) as well as of agricultural animal production facilities, extend school areas and railroad stations etc. At the present, brownfields as common indicators of post-industrial landscapes cover about 120 sq km in Czech Republic. There are also other elements that a post-industrial landscape consists of. The former Rosicko-Oslavansko Mining Area (15 km westwards from City of Brno) serves as study area for the documentation of such kind of „cultural“ landscape. Its geographical features (factors) are classified in three groups: geographic position, environmental situation and extend, non-commercial area values. Local post-industrial landscape inventory results are presented in the map. Some remarks about possible legislative protection of the selected segments of the Rosicko-Oslavansko post-industrial landscape are presented in the conclusion.

Proces restrukturalizace ekonomiky v Evropě má již od 70. let 20. století hluboké důsledky na krajinu. Odmyslíme-li si změny ve využívání otevřené venkovské či příměstské krajiny, podstatné změny se dotýkají zejména regionů, kde byl dlouhodobě lokalizován těžký průmysl a na něj vázané aktivity, zejména bydlení, intenzivní (často skleníkové) příměstské zemědělství a neziřídka (zejména ve východní Evropě) také obranná zařízení. Redukce a vymístění těžkého průmyslu vedlo nejen ke změnám v prostorové kompozici krajiny, ale zejména k hlubokým sociálním a ekonomickým změnám v území. Vzhledem k vysoké míře provázanosti jednotlivých ekonomických aktivit v krajině, ztráta „klíčové“ aktivity, tj. těžkého průmyslu jako hlavního zaměstnavatele a hlavního faktoru degradace životního prostředí, vedla k synergii (kolabuje-li jeden prvek systému, ve špatné situaci se ocitá prvek na něj funkčně vázaný) a synchorii (špatné sousedství má obvykle negativní vliv na stav individua) změn ve funkčnosti a kvalitě okolních ploch.

Politické změny v zemích bývalého socialistického tábora způsobily navíc (často nechráněnou) otevřenost vůči tržním vlivům. Jakkoliv byly ztráty na příjmech místního obyvatelstva, původně závislého na výdělci v těžkém průmyslu, kompenzovány vyšší konkurencí v prodejní síti a poměrným snížením výdajů za potra-

vinářské a průmyslové zboží (např. vůči výdajům na bydlení), objektivně se úpadek v průmyslu rozšířil i na rezidenční, zemědělské a nakonec i militární aktivity v daném prostoru. Pouze sektor služeb zaznamenal všestranný růst, jak díky zájmu trhu, tak díky uvolnění předchozích restrikcí. Dotčené prostory v krajině se tak dostaly obecně na periferii investičního zájmu, především pro četné a značné ekologické zátěže, jakožto dědictví z předchozí doby, zastaralou infrastrukturu, dominanci nekvalifikované (pro nová potřebná odvětví) pracovní síly, a také pro špatné sociální prostředí spojené s nepříznivou pověstí.

Během krátké doby se sociálně-ekonomická a politická situace promítla do funkční struktury krajiny. Jejím vnějším projevem jsou tzv. „hnědé zóny“ (*brownfields*). Vnitřním projevem jsou tzv. „ostrovy chudoby“ (nedávno úspěšně mapované v ČR) s obyvatelstvem v drtivé většině žijícím pod úrovní současných standardů (na tento „neviditelný“ problém však často upozorňuje exploze *street artu* v dotčených čtvrtích).

Postindustriální krajinu charakterizují nejen plochy bezprostředně devastované či opuštěné průmyslovou výrobou (výrobní areály, skládky odpadů, vytěžené plochy apod.), ale rovněž zastavěné areály opuštěné zemědělskou výrobou (především živočiš-

1. Oslavanská elektrárna a cukrovar ve 20. letech 20. století. Podle prodejné pohlednice, originál v archivu města Oslavy

nou – ČR prodělala radikální pokles stavů zejména hovězího dobytka), opuštěné obyvatelstvem, rovněž původně zaměstnaném především v průmyslu (pololegální obývání těchto objektů bezdomovci je jen dalším příznakem neutěšené sociální situace). Pro naši krajinu jsou charakteristické rovněž rozlehlé objekty a areály opuštěné armádou, nejprve sovětskou (do r. 1991), pak československou a posléze Armádou České republiky.

Hnědé zóny (*brownfields*) představují plochy nebo objekty na stále nebo v minulosti zastavěném území, které pro svoji celkovou zanedbanost postrádají efektivní využití. Jde o pozůstatky předchozí průmyslové, zemědělské, obytné nebo vojenské činnosti. Hnědé zóny nelze efektivně využívat, aniž by proběhl adekvátní proces jejich regenerace. Budoucnost hnědých zón lze hledat buď v obnovení jejich funkcí, anebo v novém způsobu využívání (podle Regnerové, 2006, upraveno).

Příčiny současného stavu a zájmu o postindustriální krajinu

Zatímco státy západní Evropy se z valné části již zotavily z následků přestavby těžkého a dalšího materiálové i energeticky náročného průmyslu a důsledků výrazné demilitarizace a mohly přistoupit k řešení problémů postindustriální krajiny, státy bývalého vý-

chodního bloku nacházejí prozatím jen opatrně cesty k jejich analýze a přípravě strategií řešení. Na druhé straně, západní státy se s daným problémem neúspěšně potýkaly více než 30 let. V bývalých socialistických zemích se tento problém stal extrémně aktuálním až v průběhu posledních 15 let, takže je možné se opřít o importované poznatky.

Problémy postindustriální krajiny musejí „nazrát“, aby se mohlo přistoupit k jejich řešení. Mírou „nazrání“ může být situace „dole“, čili hlasy z regionu kritizující aktuální stav a případně navrhuující některá řešení, a současně pochopení „nahore“, kdy státní správa a samospráva začne rovněž situaci považovat za neuspokojivou a má již k dispozici alespoň část finančních prostředků, kterými může přispět

k řešení.

Extrémní názory na alternativy řešení kolísají mezi „totální likvidací těchto vředů krajiny“ jejím převedením na zcela jinou funkční strukturu po „revitalizaci“ s maximálním zachováním původních funkcí, avšak nově s ohledem na potřebu efektivního nebo alespoň dotovaného fungování. Obavy z nepříznivých environmentálních či sociálních důsledků v případě neřešení jsou společné jak oběma extrémním skupinám názorů, tak širokému spektru řešení mezi nimi. Ty poslední ostatně zcela ovládly situaci ve většině Evropy za přispění státu i soukromého sektoru.

Není pochyb o tom, že některé objekty a jevy v postindustriální krajině představují ohrožení společnosti. Ponecháme-li stranou sociální stránku věci, některé geografické parametry postindustriální krajiny ovlivňují míru naléhavosti i zájem o jejich řešení.

- **Geografická poloha.** Přednostně se řeší situace areálů (v extrémních případech tzv. *brownfields*) v blízkosti městských center, případně nedaleko lidnatých rezidenčních čtvrtí. Tyto plochy se po regeneraci dobře uplatní na trhu s nemovitostmi a většinou je příznivě přijme obyvatelstvo v sousedství i noví uživatelé. Sérii úspěšných řešení, alespoň po architektonické a sociální stránce, zahájila přestavba průmyslových, skladových a přístavních čtvrtí anglického Manchesteru – pravděpodobně nejstaršího průmyslového města světa. O něco později se odehrála obnova kdysi průmyslových částí Birminghamu (Hillinger, Olaru, Turnock, 2001). Velmi známá je také přestavba

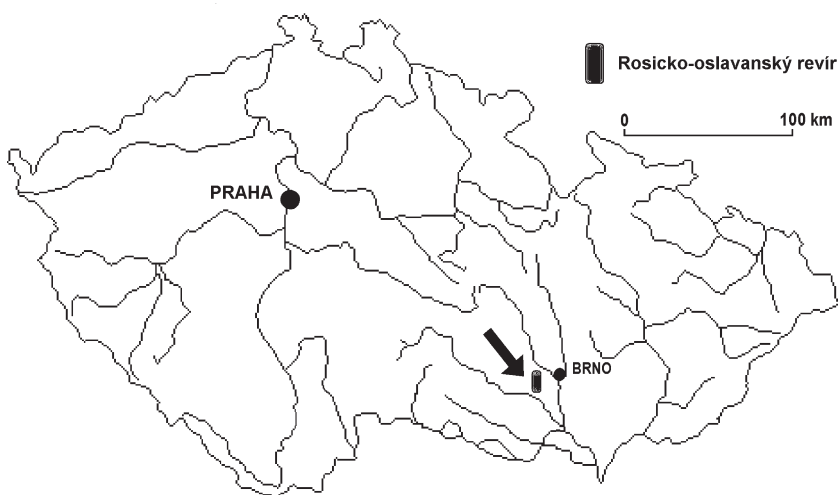
východolondýnských Docklands. Proběhla také rozsáhlá úspěšná rehabilitace původně průmyslové krajiny v Porúří (na ploše kolem 800 km²). I zde šlo o kompromisní řešení, na rozdíl od Anglie, více tíhnoucí k zachování nejen stavebního dědictví (Fragner, 2005).

Jisté zkušenosti jsou i z České republiky. Například první etapa výstavby nového jižního centra města Brna. Přes neustále probíhající diskuse zde došlo k částečnému zachování původní průmyslové zástavby (Slévárna Vaňkovka), jiné průmyslové objekty doposud stojí, stejně jako příklady urbánní architektury přelomu 19. a 20. století, nehledě na tlaky na jejich náhradu novými, funkčně odlišnými budovami. Projekty předpokládají zachování částí první železnice na území ČR (Břeclav-Brno, 1839) i v případě přestavby (posunu) osobního nádraží. Volné plochy nebudou plně zastavěny.

Chystá se také přestavba centra Ostravy se zachováním některých prvků bývalé průmyslové zástavby, např. tzv. dvojhalí z koksovny Karolina. Podobné akce se rozjíždějí i v pražských průmyslových čtvrtích.

V otevřené postindustriální krajině jsou zatím úspěchy v revitalizaci sporé, či ve fázi výhledů, nebo projektů (objekty po sovětské armádě ve vojenském výcvikovém prostoru Ralsko, průmyslová zóna Žatec v bývalém letišti Armády ČR).

• **Environmentální stav a rozloha.** Ačkoliv v ČR funguje *Národní strategie regenerace brownfieldů* podporovaná agenturou CzechInvest, ministerstvem životního prostředí a ministerstvem pro místní rozvoj (v letech 1998 – 2005 poskytla 1,486 mld. Kč na regeneraci brownfieldů – Regnerová, 2006), výsledky se dostávají pozvolna. Hnědé zóny dosahují úctyhodné celkové rozlohy – přes 120 km² (ca 2 % státního území). Většinou jsou důsledkem neúspěšné privatizace podniků (těžký průmysl, sklárny, textilky, objekty zemědělských družstev, školy, nádražní plochy aj.) a nedořešených restitučních nároků. Potenciální investory odrazují nákladné demolice a sanace ekologických zátěží. Role státu v regeneraci postindustriální krajiny je tedy více než nezbytná. Nově se připravuje operační program, který může akce v brownfieldech dotovat až do 100 % prokázaných nákladů (Regnerová, 2006).

2. Poloha rosicko-oslavanské postindustriální krajiny v rámci České republiky.
Autor: J. Kolejka

• **Nekomerční hodnota území.** Tu představuje míra zachovalosti typických prvků postindustriální krajiny, jejich kompoziční rozmístění, schopnost fungování v jiných podmínkách, originalita, vzácnost, reprezentativnost a jiné vlastnosti. Východiskem pro regenerační aktivity musí být důkladná evidence ploch postindustriální krajiny. Na jejím základě lze postavit celostátní strategii regenerace, neboť se ukazuje, že je nutno pokrýt celé spektrum možných alternativ řešení, nemá-li zmizet tento typ krajiny jako zvláštní případ přírodně-kulturně-technického dědictví.

Postindustriální krajina „venkova“ na Rosicko-Oslavsku

Brněnská průmyslová aglomerace prožívá podobné dramatické chvíle jako její „sestry“ v západní Evropě před zhruba třemi desítkami let. Restrukturalizace průmyslu s ohledem na aktuální požadavky trhu, změny v zemědělské výrobě, potřeba mnohoúčelových lesů a nové pohledy na životní prostředí se nevyhnuly ani zázemí jihomoravské metropole, byť signály nadcházejících změn se datují dlouho před politickými změnami po r. 1989.

Extrémním příkladem strukturálních změn v ekonomice s důsledkem na funkce a vzhled krajiny je oblast rosicko-oslavanské pánve při západním okraji Boskovické brázdy, asi 15 km od města Brna (obr. 2).

Kamenouhelnou pánev tvoří pás permokarbonských uhlonosných vrstev mezi obcemi Říčany na se-

3. Oslavanská elektrárna r. 1978. Foto: J. Kolejka

4. Oslavanská elektrárna a bývalý cukrovar r. 1978. Foto: J. Kolejka

veru a Nová Ves na jihu, o délce kolem 14 km a šířce přibližně 1 km. Sloje (celkem 7, z toho 3 těžitelné) o mocnosti nejčastěji několika desítek dm, strmě klesají až do hloubky přes 1 000 m, místy porušené zlomy (Důl Jindřich II – nejhlubší v Evropě – těžil uhlí z hloubky 1 550 m). Uhlí vznikalo prouhelněním or-

ganických sedimentů v rašelinné deltě řeky ústící do mělkého sladkovodního jezera při okraji mladovariské mezihorské deprese dnešní Boskovické brázdy, kam byla vodní nádrž zatlačována od východu klastickými sedimenty horských přívalových toků z tehdy vysokých variských elevací současného pásma Bobravské vrchoviny. Po řadě fází zhlazení a zmlazení reliéfu se zde vytvořila pahorkatinná krajina uvnitř Boskovické brázdy, resp. její části Oslavanské brázdy. Selektivní erozí snižené pásmo zpevněných permokarbonských klastik místy přechází do sousedního krystalinika svratecké klenby (sever) a moravského moldanubika (jih) zcela nezřetelně. Snižování Oslavanské brázdy byla v pásu výskytu uhlonosných vrstev překryta pleistocenními sprašemi, na kterých se vyvinuly v teplém klimatu bukovodubového lesního vegetačního stupně úrodné hnědozemě. Již před začátkem těžby uhlí bylo toto území, prakticky zcela odlesněno a intenzivně zemědělsky využíváno. V pásu úrodných půd podél západního okraje brázdy vznikla síť sídel, mezi nimiž zůstávaly ještě na počátku 19. století kolem 2 km široké pruhy otevřené polně-luční krajiny.

Po objevu uhlí u Padochova r. 1760 nastaly nejprve pozvolné, potom radikální změny ve využití původně výrazně zemědělské krajiny. Uhlí se začalo u Oslavan těžit již r. 1783 a průmyslová exploatace severně od Zbýšova nastala počátkem 19. století. Během téhož století vzniklo v pásu uhlonosných vrstev mezi dnešní Zastávkou a Oslavany 8 významných hlubinných dolů (těžních jam bylo více).

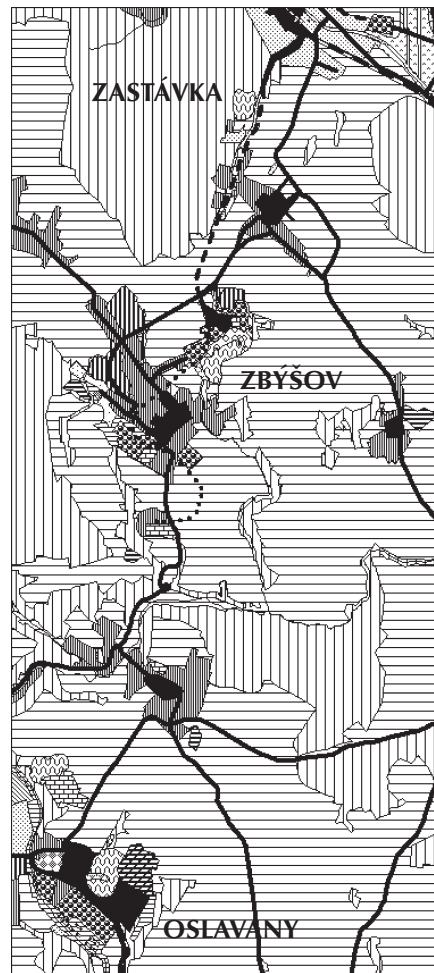
Zatímco okolí obcí Zastávka, Babice, Padochov a Oslavany disponovaly po jednom dole, v centru těžby – obci (později městě) Zbýšov byly 4. Již během 19. století si těžba vynutila výrazné změny ve využití krajiny: výstavbu dělnických kolonií v uvedených obcích, přičemž město Zastávka bylo založeno na „zelené lou-

ce“ r. 1840 jako středisko hutnictví a železářství. Další železářský průmysl byl v Oslavanech. Reorganizace zemědělské půdy znamenala další posílení orné půdy (na úkor zbytků lesa), ovocnářství (na původně orné půdě), úbytek trvalých travních porostů (rozoráním) a úplnou likvidaci rybníků (s dalekosáhlými úpravami vodotečí kvůli ochraně před vsakováním vod do dolů a ve prospěch pěstování cukrové řepy v době expanze cukrovarnictví v regionu).

Počátkem druhé poloviny 19. století byla oblast těžby napojena na odbytíště železnici (Brno-Zastávka 1856, Zastávka-Zbýšov 1862, Zastávka-Okříšky 1886). Těžba poprvé kulminovala v letech před první světovou válkou, odbytí uhlí posílilo jeho spalování v oslavanské elektrárně (První přespolní velkoelektrárně od 1913, železniční spojení od 1912), tehdy největší v rakousko-uherské monarchii. Díky územnímu růstu obcí a vzniku poloizolovaných kolonií se vzdálenosti mezi sídly snížily asi na 1 km. Ani později však sídla územně nesrostla.

Po druhé světové válce pokračoval, po poklesech v době hospodářských krizí (1919 – 1920, 1929 – 1932), rozvoj těžby uhlí. Města Oslavany, Zbýšov a Rosice se rozšířila o havířská sídliště. V 50. letech byla zprovozněna visutá nákladní lanovka od zbýšovského Dolu Jindřich přes Padochov kolem Dolu Františka do oslavanské elektrárny v délce ca 5 km. Mezitím se zlikvidovaly železářské provozy v Zastávce a částečně je nahradila strojírenská výroba v jiné lokalitě. Podobně zanikly místní cukrovary v Rosicích a Oslavanech. Prakticky současně byly demontovány některé úseky železnice v severní části revíru. Od 60. let těžba postupně utichala a ve druhé polovině 80. let zcela ustala. Oslavanská elektrárna ukončila činnost r. 1993 a záhy byla odstraněna. Osud důlních objektů byl rozmanitý. Některé nadzemní byly beze zbytku odstraněny, jiné stojí opuštěné doposud, některé se používají pro drobnou výrobu či skladovací účely, zejména po politicko-ekonomických změnách r. 1989.

Odklon od těžebního, železářského a cukrovarnického průmyslu v průběhu posledních cca 70 let s jeho celkovou redukcí v průběhu 90. let vedl k opuštění

POSTINDUSTRIÁLNÍ KRAJINA Rosicka-Oslavanska

0 1000 m

	1		15
	2		16
	3		17
	4		18
	5		19
	6		20
	7		21
	8		22
	9		23
	10		24
	11		25
	12		26
			27
			28
	13		29
	14		30

5. Významné plochy a objekty rosicko-oslavanské postindustriální krajiny: **Proky tradiční venkovské krajiny:** 1 – lesy, 2 – vodní plochy, 3 – travinná lada, 4 – zemědělská půda, 5 – sportoviště, 6 – chatové osady, 7 – zástavba rodinných domků, 8 – okrajová zástavba se službami, 9 – jádra obcí se službami, 10 – zemědělské podniky, 11 – silnice, 12 – přírodě blízké vodní toky. **Proky průmyslové a poprůmyslové krajiny:** 13 – zemědělská půda v bývalých rybnících, 14 – nevyužívané plochy, 15 – haldy hlušiny porostlé stromy, 16 – haldy hlušiny porostlé keři, 17 – holé haldy hlušiny, 18 – havířské kolonie, 19 – socialistická sídliště, 20 – odkaliště, 21 – hnědé zóny, 22 – areály bývalých dolů, 23 – současný průmysl, 24 – nové průmyslové revitalizace, 25 – železniční nádraží, 26 – kanalizované vodní toky, 27 – zatrubněné vodní toky, 28 – železnice, 29 – nákladní vlečky, 30 – tělesa demontovaných železnic. Autor: J. Kolejka

a chátrání řady objektů, případně k postupnému narušování těžebních, komunikačních a průmyslových tvarů reliéfu. Podobně zemědělská krajina zaznamenala změny v důsledku omezování rostlinné výroby v náročnějších podmínkách (sklonitější svahy, vlhká údolní dna). Na jiné extrémní plochy spontánně expan-

6. Zástavba města Zastávka s prostorem bývalých železáren uprostřed, r. 1978. Foto: J. Kolejka

7. Oslavanská elektrárna a bývalý cukrovar r. 2006. Foto: J. Kolejka

doval les (stržové zářezy, železniční násypy a zářezy, haldy hlušiny, části *brownfields*). Příkladem úspěšné revitalizace části *brownfields* po oslavanské elektrárně jsou objekty společnosti Metaldyne. Krajina v pásu při západním okraji Boskovické brázd v tzv. rosicko-oslavanském kamenouhelném revíru představuje mozaiku ob-

jektů a ploch přímo či nepřímo dotčených těžbou a průmyslovou či zemědělskou výrobou sloužících místnímu i vzdálenějšímu trhu v návaznosti na bývalý uhelno-železářský boom.

Evidence objektů a ploch rosicko-oslavanské postindustriální krajiny

Město Zastávka (obr. 5) vybudované v letech 1840 – 1850 (jako Sägen Gottes, kolem hospody Zastávka) vykazuje příznaky *brownfields* v okolí železničního nádraží, byť většina původních ploch bývalých železářských provozů slouží jiným účelům (obytným, služeb, dopravním, průmyslným) více než půl století. Areálu Dolu Julius se již v 70. letech ujaly brněnské strojírenské podniky a umístily tam pomocnou výrobu (obr. 6). Údolní dno na soutoku Habřiny a Bobravy východně od města, kdysi zaujímané rybníkem (posléze vypuštěným), postupně zaplňují objekty služeb a drobné výroby. Umělá povrchová drenážní síť je však neklamnou známkou dávných změn v zájmu místního průmyslu.

Prostor Dolu Ferdinand mezi Zastávkou a Babicemi je klasickou ukázkou *brownfields* s opuštěnými stavebními objekty, zarůstajícími i roztěženými (účelové použití zeminy) haldami hlušiny. Obytné budovy havířské kolonie v obci postupně dožívají a jednotlivě jsou přizpůsobovány novému standardu. Až k Dolu Jindřich u Zbýšova vede železnice, používaná však jen sporadicky pro nákladní dopravu. Samotný prostor dolu je částečně revitalizován pro jiné účely, částečně ponechán hnědé zóně.

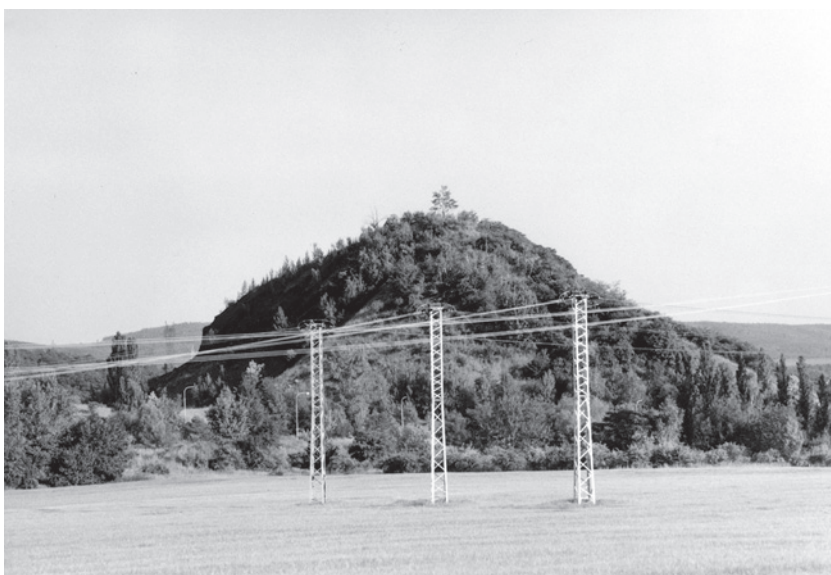
Velkoblokové havířské sídliště ve vzdálené poloze vůči vlastnímu městu má nejasnou budoucnost. Haldy hlušiny postupně zarůstají, podléhájí samovolné destrukci erozí a sesouváním apod. Havířská sídliště z gründnerského, meziválečného i socialistického období procházejí postupnou obnovou a některé objekty představují historické pozoru-

hodnosti. Další místní doly – Antonín, Simson a Anna – částečně slouží jiným účelům, nebo nemají stanovený účel. Těžební věže Jindřich II a Simson však stále představují krajinné dominanty (*landmarks*). Železnici, která je kdysi spojovala, demontovali, těleso slouží částečně horkovodu či jako místní nebezpečná komunikace. Některé úseky v intravilánu Zbýšova jsou již téměř neznatelné.

Podobně nejasná situace je u Dolu Františka v Padochově. Objekty Dolu Nosek (Kukla) v Oslavanech jsou z valné části zachované a areál prodělává příznaky funkční přestavby. Rovněž část prostoru bývalé elektrárny. V jejím sousedství je upravený tok řeky Oslavy a drobné vodní nádrže, lokální trať z Moravských Bránic již byla vyřazena z pravidelné osobní přepravy. Nákladní lanovka byla beze zbytku odstraněna. V okolí však nadále zůstává funkční síť vedení vysokého napětí (obr. 8). Těžební jámy jednotlivých dolů již většinou zasypaly. Poslední dva doly (Jindřich a Kukla) budou zasypány r. 2006.

Zamyšlení nad osudem postindustriální krajiny Rosicka-Oslavanska

Místní krajina po turbuletním industriálním období nabývá, jako po spirále, opět dominantní zemědělské a sídelní funkce v zázemí brněnské sídelní a průmyslové aglomerace. Nabízí se otázka, zda se taková krajina, jako zvláštní případ technického dědictví, může stát předmětem ochrany před nevyhnutným zánikem. Záměrné či spontánní ničení objektů, tvarů a ploch minulého období je sice pochopitelné z krátkodobého hlediska či z aspektu současných uživatelů, z širšího pohledu si však nezadá se známými případy likvidace typických venkovských krajinných typů velkoplošným zemědělstvím 70. let či bořením nefunkčních hradů v 17. a 18. století. Důlní a průmyslové objekty, příp. i navazující obytná zástav-

8. Zarůstající a částečně roztěžená halda hlusiny ve volné krajině Oslavanské brázdy s funkční sítí vedení vysokého napětí. Foto: J. Kolejka

9. Údolní niva Oslavy v Oslavanech s dělnickou zástavbou z gründnerského a meziválečného období, r. 2006. Foto: J. Kolejka

ba, vznikly v určité době jako vcelku reprezentativní ukázky tehdejší stavební, urbanizační i „krajinařské“ kultury. V nějaké podobě by se spolu s výřezy okolní krajiny měla uchovat pro budoucnost. Nedaleký případ muzeální revitalizace a funkční obnovy dalešického pivovaru je sice lákavý, ale zde sotva použitelný.

10. Objekty Dolu Nosek nad revitalizovaným svahem údolí Oslavy, r. 2006. Foto: J. Kolečka

O obnově důlní činnosti nelze uvažovat. Oživení cestou úpravy pro potřeby vzdělávání a cestovního ruchu je lákavé, ovšem vyžaduje značné investice, kterých se soukromému sektoru, který by jinak byl na fungování objektů i krajiny zainteresován, plně nedostává.

Jisté možnosti nabízí vytvoření moderního krajinného plánu, který by hodnoty území i objektů ocenil a zakomponoval do funkčního řešení přijatelného jak z ekonomického a sociálního, tak ochranného hlediska. Nabízí se poměrně vzácná příležitost uchování (alespoň trosek) bývalé těžebně průmyslové kulturní krajiny jako cenného dědictví. Přitažlivost takového území (a to z mnoha hledisek a pro mnohé účely) může být v budoucnosti, právě díky originalitě daného území, zcela mimořádná. Taková situace nemusí být v rozporu se současnými potřebami ekonomického a sociálního rozvoje. Jde jen o to, jak tyto požadavky vzájemně sladit a získat pro ně místní i širší veřejnost,

11. Historická těžní jáma Dolu Simson ve Zbýšově, r. 2006. Foto: J. Kolečka

a také podnikatelské kruhy a investory, o roli státní správy a samosprávy ani nemluvě.

Literatura

- Fragner, B.: Postindustriální krajina (Porúří – Emscher Park). *Vesmír*, 84, 2005, 3, s. 178 – 180.
- Hillinger, N., Olaru, M., Turnock, D.: The Role of Industrial Archaeology in Conservation: The Resita Area of the Roman Carpathians. *GeoJournal*, 54, 2001, p. 607 – 630.
- Regnerová, T.: České brownfieldy. *Development News*, 8, 2006, 8 – 9, s. 6 – 9.

Doc. RNDr. Jaromír Kolečka, CSc., Katedra geografie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Poříčí 7, 603 00 Brno
kolejka@jumbo.ped.muni.cz